

TÜRKİYE'DE EKONOMİK GELİŞMELER (20 Ocak 2004)

Prof. Dr. Emin ÇARIKCI,
ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ, İİBF, Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi

Kasım 2000 Likidite Krizi ve Şubat 2001 Finans Krizi sonrası 57 nci Koalisyon Hükümeti, IMF destekli bir Ekonomik İstikrar Programına ek olarak, ekonomi yönetiminde politik müdahaleleri asgari düzeye indirebilmek için BDDK ve Kamu İhaleleri Üst Kurulu gibi 10 Üst Kurul kurmuş, ilaveten, Bankalar Kanunu, Hazinesin İç Borçlanma Kanunu ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığı yasası gibi, 30 dolayında yapısal yasa yürürlüğe koyarak Türk ekonomisinin önünü açmıştır. Bu yapısal yasal düzenlemeler, AKP iktidarının da İstikrar Programına sahip çıkmasıyla, 2003 yılında enflasyonla mücadele ve Türk ekonomisindeki diğer müspet gelişmelere çok büyük bir katkı yapmıştır. Tek parti iktidarının siyasi istikrarı sağlaması ve Ekonomik Programdan sapmaması da piyasalara olan güveni artırmaktadır. Çünkü ekonomik istikrarın ön şartı siyasi istikrarın devamlılığıdır.

2002'de ekonomik durum: 2002 yılı için hedeflenen %3'lük GSMH büyüme hızı, %7,8'lik bir artış göstermiş, yıl boyunca dolar fiyatının 1,5 milyon TL dolayında seyretmesinin de müspet etkisiyle, 2002 yılı için hedeflenen GSMH 166 milyar dolar yerine yaklaşık 182 milyar dolar, Fert Başına Gelir (FBG) de hedeflenen 2316 dolar yerine 2609 dolar olarak gerçekleşmiştir (Bakınız. Tablo-1). Yıllık enflasyon 2001'deki %70'li seviyelerinden, 2002'de TÜFE'de %29,7, TEFE'de %30,8'e gerilemiştir.

2003 yılı gerçekleşme tahminleri: Dolar fiyatının 1,4 milyon TL dolayına gerilemesi sonucu, GSMH Büyüme Hızı %5 iken, GSMH hedefi 200 milyar \$'dan 238 milyar \$'a (2002'den 2003'e %31 artış), FBG 2826 \$'dan 3366 \$'a (2000'ye göre %29 artış) revize edilmiştir. İthalatın 68 milyar \$'a ve ihracatın da 48 milyar \$'a çıkması beklenmektedir.

2004 yılı hedefleri: (Bakınız, Tablo-1'in son kolonu). GSMH yaklaşık 262 milyar \$, FBG 3645 \$, Satınalma Gücü Paritesine (SGP) göre FBG 8200 \$, GSMH büyüme hızı %5, yıllık Enflasyon hızları da %12'ser, İthalat 75 milyar \$ (%11,5 artış), İhracat ise 51,5 milyar \$ (%12,3 artış) olup, Dış Ticaret Açığı 23,5 milyar \$, Cari İşlemler Dengesi (CİD) Açığı da -7,6 milyar \$'dır. CİD Açığı / GSMH oranı da % -2,9 hedeflendiği için (2000'de bu oran % -4,9 idi) 2004'te bir döviz krizi beklenmemektedir. Çünkü, bu oran %4'ü geçmediği sürece Türkiye'de bir döviz krizi olmaz. Zaten 2002'den 2003'e Merkez Bankası (MB) döviz rezervleri 26,7 milyardan 33,6 milyar \$'a çıkmış, bankalardaki 14,9 milyar dolarlık döviz rezervi de hesaba katılırsa, Toplam Brüt Döviz Rezervleri, 2002'den 2003'e, 37,2 milyar \$'dan 48,5 milyar \$'a yükselmiştir.

2004 yılı Devlet Bütçesi ise: Harcamalar 160,9 Katrilyon (Ktr) TL; Transferler 108,2 Ktr (66,1 Ktr. faiz ödemesi), Cari Harcamalar 45,2 Ktr. TL (28,6 Ktr. Personel Giderleri), Yatırım ise 7,6 Ktr. TL'dir. Gelirler 114,5 Ktr. TL (Vergiler 99,2 Ktr. TL). 2003'ten 2004'e Bütçe Harcamaları içinde, Transferler / Harcamalar %68'den %67,2'ye (Faiz Ödemeleri / Harcamalar %41,9'dan %41,1'e), Cari Ödemeler / Harcamalar %27,3'ten %28,1'e, Yatırımlar / Harcamalar %4,6'dan %4,7'ye, Vergi Gelirleri / Harcamalar %61,5'ten %61,6'ya, Faiz Ödemeleri / Vergiler %68,1'den %66,7'ye, Harcamalar / GSMH'de %39,5'ten %38,3'e hedeflenmiştir. Bu durum 2004 Bütçesinin de bir Transfer ve Cari Harcamalardan oluştuğunu ve Bütçe esnekliğinin yok denecek kadar az olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu oranlar Ekonomide görülen başarıların hala bıçak sırtında olduğunun bir göstergesidir.

TABLO-1. TÜRKİYE'DE BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER: 2000-2004 (20 Ocak 2004)

-	2000	2001	2002	2003	2004 (P)
GSMH (Milyar Dolar)	201,4	144,0	181,7	238,1 (G)	261,7
Fert Başına Gelir (FBG), Dolar	2986	2101	2609	3366 (G)	3645
- Satınalma Gücü (SGP) ile FBG, \$	6212	5738	6158	7600 (E)	8200 (E)
GSMH Büyüme Hızı (%)	6,3	- 9,5	7,8	5,2 Eylül	5,0
- İmalat Sanayii Üretimi (%) Değişme)	5,6	- 9,9	10,8	8,5 Kasım	6,0

◆ Kapasite kullanım oranı (%)	78,2	73,6	76,7	79,9 Kasım	-
Tüketici Fiyatları (TÜFE), %	39,0	68,5	29,7	18,4 (*)	12,0
Toptan Eşya Fiyatları (TEFE), %	32,7	88,6	30,8	13,9 (*)	12,0
Emisyon Hacmi (Trilyon Lira)	3772	5282	7636	10676	-
Bütçe açığı (Katrilyon Lira)	-13,7 (21,9 Milyar \$)	-29,8 (24,8 Milyar \$)	-41,7 (27,8 Milyar \$) (1)	-33,0 Kasım (23,6 Milyar \$) (1)	-46,4
Sos, Güv, Kur, Açığı (Katrilyon TL)	-4,5 (7,2 Milyar \$)	-8,4 (7 Milyar \$)	-13,3 (8,9 Milyar \$) (1)	-14,8 Kasım (10,6 Milyar \$) (1)	-16,0
İç Borç Stoku (Katrilyon Lira)	36,4 (58 Milyar \$)	122,2 (101 Milyar \$)	149,9 (99 Milyar \$) (1)	183,1 Kasım (130,8 Milyar \$) (1)	-
Bütçe Açığı / GSMH (%)	-10,9	-16,9	-15,2	-11,4 (G)	-11,1
Bütçe Harcamaları / GSMH (%)	37,4	46,0	42,9	39,5 (G)	38,3
İhracat (% Artış)	2,8	12,3	12,0	31,1 Ekim	12,2
İthalat (% Artış)	32,7	-25,7	+22,8	+34,8 Ekim (2)	11,6
İthalat (Milyar Dolar)	-54,5	-41,5	-50,8	-55,6 Ekim (2)	75,0
İhracat (Milyar Dolar)	27,8	31,3	35,1	38,3 Ekim	51,5
DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyar \$)	- 26,7	- 10,1	-15,8	-17,3 Ekim	23,5
İhracat / İthalat, (%'si)	51,0	77,0	69,0	69,0 Ekim	68,7
Bavul Ticareti (Milyar Dolar)	2,9	3,0	4,1	3,2 Ekim	4,2
İhracatımızda AB'nin Payı, %	52,2	51,6	51,5	52,0 Ekim	-
İthalatımızda AB'nin Payı, %	48,8	44,6	45,5	45,1 Ekim	-
Hizmet Gelirleri (Milyar \$)	27,5	21,9	20,0	18,0 Ekim	-
Hizmet Giderleri (Milyar \$)	-15,0	-13,8	-13,2	-6,8 Ekim	-
CARİ İŞLEMLER AÇIĞI (Milyar\$)	-9,8	+3,4	-1,8	-4,1 Ekim	-7,6
Direkt Yabancı Sermaye (Milyar\$)	1,7 (3)	3,3	0,6	+0,4 Ekim(3)	-
Dış Borç Stoku (Milyar \$)	119,6	115,1	131,6	142,0 Eylül	-
MB Döviz Rezervleri (Milyar \$)	19,6	18,7	26,7	33,6	-

(P): DPT 2004 yılı program hedefleri; (G): DPT 2003 yılı Gerçekleşme Tahmini; (E): E.Çarıkçı.

Not: 2003 yılına ait Ay'ların yanındaki rakamlar Ocak ayından itibaren kümülatiftir.

(*) 2004'te yıllık hedefler TÜFE, %12, TEFE %12'dir.

(1) Ortalama Dolar kuru 2000'de 627 bin TL, 2001'de 1,2 milyon TL, 2002'de 1,5 ve 2003'te ise 1,4 milyon TL'dir.

(2) İthalatımızda ara malları ve hammaddelerin payı %74, sermaye malları %16 ve tüketim malları da %10'dur.

(3) Net Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımı çıkışı -34 milyon dolardır. Türkiye'den çıkan -403, giren 369 milyon dolardır, potansiyeline ve emsallerine göre dünya da en az DYS yatırımı çeken ülkedir.

**Kaynak : DİE, DPT, MB, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları Dokümanları, Ocak 2004.
DERLEYEN : Prof. Dr. Emin ÇARIKCI, ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ, İİBF, Öğretim Üyesi.**

Türkiye'deki ekonomik durumu bir yıl öncesine göre mukayese ettiğimizde:

- **GSMH Büyüme Hızı Ocak-Eylül 2003 döneminde %5,2 artmış,**
- **2003'te Yıllık Enflasyon TÜFE'de %18,4, TEFE'de %13,9 olarak gerçekleşmiştir.**
- **İç Borç Stoku, Kasım 2003'te 183 Katrilyon TL'ye (130,8 Milyar \$'a) çıkmıştır.**
- **İmalat Sanayiinde Kapasite Kullanım Oranı Kasım 2002'de %77,2 iken, Kasım 2003'de %79,9'a (Özel Sektörde %75,8'den %75,7'e inmiş) çıkmış,**
- **İmalat Sanayii üretimi 2001 yılında %-9,9 gerilemiş iken, bu oran 2002'de %10,8'lik bir artışa dönüşmüş, Ocak-Kasım dönemi; 2002'de %10,2, 2003'te de %8,5 artmıştır.**
- Ocak-Ekim 2003 döneminde **ihracatın %31,1, ithalatın da %34,8 artması** üretimdeki artışın diğer bir göstergesidir. Çünkü, **ithalatımızın %90'ı üretim ve yatırımla ilgilidir. İhracat ve ithalatımızda, sırasıyla AB'nin payı %52 ve %45'dir. 17,3 Milyar \$'lık toplam Dış Ticaret Açığının sadece %35'i (6,1 milyar \$'ı) AB ülkeleriyle, %20'si (3,44 milyar \$) KEİ Ülkeleriyle, %19'u (3,3 milyar \$) Uzak Doğu Ülkeleriyle, %15,2'si (2,62 milyar \$) diğer OECD Ülkeleriyle ve %6,6'sı da (1,14 milyar \$) İslam (İKT) ülkeleriyledir.** Demek ki, Dış Ticaret Açığının tek sebebi AB ile yapılmış olan Gümrük Birliği değildir.
- Toplam ihracatımızda Almanya'nın payı %16, ABD %8,2, İngiltere %7,7, İtalya %6,8, Fransa %5,9, İspanya ve Hollanda da %5,3 dolayındadır. 2003 yılında **İhracat artışı** beklenenin üzerindedir. Ancak **bu artışın yaklaşık yarısı veya toplam artışın 3'te 1'i,** Dolar'a göre aşırı değerlendirilmiş olan Euro ve Sterlin gibi paralarla yapılmış olan ihracatın **düşük değerli Dolar ile hesaplanmasındandır.** Nitekim Ocak-Eylül 2003 döneminde **ihracat artışı %34 olduğu halde,** aynı dönemdeki **ihracat miktar indeksi artışı %21,8'dir.**
- Doğrudan **Yabancı Sermaye (DYS) yatırımlarında** 2002'de 1milyar 32 milyon \$'lık giriş, 55 milyon \$'lık çıkışla net DYS girişi 977 milyon \$ iken, 2003 **Ocak-Ekim döneminde** ise 403 milyon \$ çıkış ve 369 milyon \$ giriş olduğu için **net DYS girişi -34 milyon \$'dır. Türkiye DYS Yatırımı ihrac eden bir ülke oldu!...**
- HM'nin ocak 2004 Finansman Tablosuna göre, 2003'te **Toplam Borç Servisi** (Faiz ve Anapara geri ödemesi) **108 milyar \$'dan** (97 milyarı iç borç), 11 milyarı iç borç, **2004'te 127 milyar \$'a çıkacaktır** (116 milyar \$'ı iç borç, 11 milyar \$'ı da dış borç). Böylece 2003'te Toplam Borç Servisinin %91'i İç Borç Sevisine gitmektedir. **2003'te Hazine içerden 90 milyar \$ borçlanmış,** 97 milyar \$ iç borç geri ödemesi yapmışken (İç Borçları Geri Çevirme Oranı -IBGÇ- %93 iken = piyasaya 7 milyar \$ bırakmış), **2004 hedefi ise, Hazine 116 milyar \$ iç borç ödemesi yapacak 102 milyar \$'lık iç borçlanmaya gidecektir** (IBGÇ=%88).
- **Devlet Bütçesi : Ocak-Kasım 2003 döneminde Bütçe Harcamaları 121,7 Katrilyon TL, Gelirleri de 88,7 katrilyon TL olup, Bütçe Açığı da 33 Katrilyon TL'ye (23,6 Milyar \$) ulaşmış, Toplam Faiz Harcamaları ise 53,2 Katrilyon (Ktr) TL'dir. Bu durumda;**
 - **Toplam gelirlerin (88,7 Ktr) %60'ı ve Vergi gelirlerinin (74,7 Ktr) %71'i faiz ödemelerine (53 Ktr. TL) harcanmıştır (2002'de bu oranlar sırası ile %68 ve %78 idi).**
 - **Toplam faiz ödemelerinin (53 Ktr) %89,7'si (47,7 Ktr) İç Borç (131 milyar \$) faiz ödemelerine, sadece %10,3'ü de (5,5 Ktr) Dış Borç (142 milyar \$) faiz ödemelerine gitmiştir.**

Sonuç: Bütçede ve iç borçları çevirmede nispi bir iyileşmeye rağmen, Türkiye'nin esas meselesi Dış Borç Stokundan çok, **İç Borç Stokudur. AKP İktidarı, Kamu Kesiminde** (Devlet, KİT'ler, Belediyeler ve BİT'lerde) **aşırı israfı azaltacak,** tasarruf ve verimliliği artıracak yapısal tedbirler ile, özelleştirme konularında **önemli bir adım atamamıştır. Bu konularda köklü hamleler yapılmadığı sürece enflasyonla mücadelede ve büyümede elde edilen başarılar kalıcı olamaz. Aksi halde,** talepteki bir canlanma ve döviz fiyatları artışları normal seviyelerine ulaştığında **enflasyon tekrar hortlayacak, neticede dört yıldır çekilen sıkıntılar heba olacaktır.**

NOT: Bu makaledeki Tablo her ayın 3'ncü haftasında revize edilecek ve metin güncelleştirilerek Çankaya Üniversitesi'nin Ana Web sayfasında yayınlanacaktır.